

KATECHEZA DROGĄ DO BOGA

*Księga Jubileuszowa
dedykowana
Siostrze Profesor
Czesławie Margaricie Sondej OSU*

pod redakcją
Ireny Popiołek oraz Stanisława Cieślaka SJ

Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”

Wydawnictwo WAM

Kraków 2011

Siostra Czesława Margarita Sondej OSU

© Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, 2011
31-501 Kraków, ul. Kopernika 26

Redakcja: Michał Zmuda
Opracowanie indeksu osób: Stanisław Cieślak SJ
Projekt okładki: PHOTO DESIGN – Lesław Sławiński
Opracowanie techniczne: Jacek Zaryczny

ISBN 978-83-7614-038-4 (Ignatianum)
ISBN 978-83-7505-791-1 (WAM)

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 43 03 210
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIEGARNIA INTERNETOWA
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447
faks 12 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

Drukarnia Wydawnictwa WAM • ul. Kopernika 26, 31-501 Kraków

Spis treści

<i>List księdza kardynała Stanisława Dziwisza</i>	9
<i>List księdza kardynała Franciszka Macharskiego</i>	11
<i>List księdza kardynała Mariana Jaworskiego</i>	13
<i>List księdza kardynała Kazimierza Nycza</i>	15
<i>List księdza biskupa Wacława Świerżawskiego</i>	17
<i>List księdza biskupa Tadeusza Pieronka</i>	19
<i>List księdza biskupa Jana Zająca</i>	21
<i>List księdza rektora Henryka Pietrasa SJ</i>	23
Życie i twórczość Siostry Profesor Czesławy Margarity Sondej OSU	25
Wspomnienie Teresy Sztuba – rodzonej siostry s. Margarity Sondej OSU	31
Wspomnienie Heleny Blak – rodzonej siostry s. Margarity Sondej OSU	33
Bożena Grochmal-Bach	
<i>Zauroczeni dobrocią</i>	37
Część I: Chrystus jako wychowawca	
Bp Antoni Długosz	
<i>Jan Paweł II prorokiem naszych czasów</i>	41
Dominik Wider OCD	
<i>Wpływ rozprawy Ks. Karola Wojtyły „Nauka wiary u św. Jana od Krzyża” na rozwój duchowości sanjuanistycznej w Polsce</i>	61
Stanisław Ziemiański SJ	
<i>Chrystus jako wychowawca</i>	71

Marian Śnieżyński	
<i>O autorytecie nauczyciela akademickiego</i>	85
Krystyna Ablewicz	
<i>Bolesność życia a dojrzewanie człowieka – aspekty aksjologiczne</i>	93
S. Anna Emmanuela Klich OSU	
<i>Budzenie zapotrzebowania młodzieży na tematy biblijno-religijne</i>	107
Iwona Nowakowska-Kempna	
<i>Kształtowanie hierarchii wartości uczniów w środowisku wychowawczym</i>	119
S. Maria Piętaś USJK	
<i>Formacja katechety a rozwój osobowości</i>	131
Barbara Turlejska	
<i>Podkultury młodzieżowe a poszukiwanie tożsamości osobowej</i>	143
Ks. Janusz Mastalski	
<i>Deterioracja procesu wychowania w dobie przemian cywilizacyjnych</i>	159
Anna Królikowska	
<i>Empatia w procesie edukacji religijnej</i>	171
Ks. Stefan Koperek CR	
<i>Liturgia i młodzież</i>	193
Anna Błasiak	
<i>Znaczenie więzi rodzinnej dla funkcjonowania rodziny</i>	211
Ks. Andrzej Offmański	
<i>Pogłębienie wiary współczesnego chrześcijanina w kontekście założeń katechezy z dorosłymi</i>	221

Część II: Katecheza – duchowy świat człowieka

Teresa Żebrowska	
<i>Złoto jako symbol jubileuszu 50-lecia i metafora światła nadziemskiego, nieba i raju w sztuce</i>	241
Stanisław Biel SJ	
<i>Modlitwa – nasz chleb codzienny</i>	247
Jerzy Oleksy SJ	
<i>Rozważania o wolności i odpowiedzialności</i>	257
S. Ewa Dziura OSU	
<i>Święty Paweł a Norwidge widzenie przełomu antyczny-chrześcijański</i>	273
Władysław Kubik SJ	
<i>Dlaczego tak różnie interpretowana? – Służebnica Boża Rozalia Celakówna</i>	287
Dorota Blak	
<i>Jeden zawód a tak wiele ról...</i>	303
Stanisław Rodziński	
<i>Sztuka w katechezie – ozdoba czy konieczność?</i>	309

Ludwik Grzebień SJ	
<i>Kongregacja Dzieci Maryi w Polsce na przełomie XIX i XX wieku</i> <i>(zarys problematyki)</i>	315
Wacław Królikowski SJ	
<i>Kierownictwo duchowe według Ćwiczeń duchowych św. Ignacego Loyoli</i>	323
Stanisław Cieślak SJ	
<i>Działalność Domu Rekolekcyjnego Jezuitów w Czechowicach-Dziedzicach</i> <i>podczas pierwszej wojny światowej</i>	337
Janusz Mółka SJ	
<i>Zaburzenia w zachowaniu a przestępczość nieletnich</i>	347
Tadeusz Rostworowski SJ	
<i>Corpora dormiunt, vigilat animae</i>	359
Irena Popiołek	
<i>Krzyż w katechezie i sztuce – znak wiary, cierpienia i miłości</i>	375
Informacje o Autorach	381
Spis ilustracji	391
Indeks osób	393

Kraków, 5 października 2010 r.

*Czcigodna Jubilatko,
Droga Siostrze Profesor Margarito,*

Gratuluje pięknego Jubileuszu 50-lecia złożenia ślubów zakonnych przypadającego 3 maja 2011 roku.

Będę się łączyć duchowo w modlitwach dziękczynnych za łaski minionych 50 lat spędzonych w służbie Chrystusowi, którą podjęła Siostra w odpowiedzi na Jego zaproszenie do pójścia za Nim. W ramach pracy charyzmatycznej Zgromadzenia powierzone zostało także Siostrze zadanie Dyrektorki Wyższego Instytutu Katechetycznego, który tak dzielnie i kompetentnie prowadziła wiele lat. Pragnę przy tej okazji serdecznie Siostrze Profesor podziękować za ten trud ofiarnej i owocnej pracy.

Niech Boski Oślubieniec obdarza Drogą Siostrę swymi łaskami i Matka Boża prowadzi na szczyty świętości zakonnej. Życzę zdrowia i długich jeszcze lat życia.

Serdecznie pozdrawiam i błogosławię Drogiej Siostrze Profesor, całemu Zgromadzeniu i wszystkim Uczestnikom jubileuszowych uroczystości

Stanisław Kardynał Dziwisz
Arcybiskup Metropolita Krakowski

Kraków, 23 listopada 2010 r.

Czcigodna Siostrze Profesor,

jednym z najtrudniejszych życiowych zadań jest zharmonizowanie osobowego rozwoju i pracy zawodowej. Z okazji jubileuszu Czcigodnej Siostry pragnę pogratulować, że się Jej to udało. Całe Jej życie świadczy o tym dobitnie.

Jako Rektor Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie w szczególny sposób chciałbym docenić i wyrazić wdzięczność za pracę w naszej Uczelni od samego początku jej działania na polu pedagogiki. Kiedy organizowano tutaj najpierw Instytut Kultury Religijnej, a następnie kierunek pedagogiki ze szczególnym uwzględnieniem specjalności katechetycznej, kompetencje i doświadczenie Siostry Margarity były dla nas nieocenione.

Bardzo dziękuję za to zaangażowanie i życzę Siostrze nie tylko pogodnego obchodzenia Jubileuszu, ale również zdrowia i pogody Ducha na kolejne lata,

z Bożym błogosławieństwem

Ks. Prof. Dr Hab. Henryk Pietras SJ

Rektor

Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum”

Życie i twórczość Siostry profesor Czesławy Margarity Sondej OSU

Czesława Sondej (w zakonie s. Margarita OSU) urodziła się 27 kwietnia 1937 r. w Porębach Wolskich (dawne województwo rzeszowskie).

Rodzice jej, Błażej i Maria, byli ludźmi głębokiej wiary. Posiadali średniej wielkości gospodarstwo rolne, z którego utrzymywali dziewięcioro dzieci (siostra Margarita była ósmym ich dzieckiem).

Podczas okupacji niemieckiej wszystkie domy w miejscowości urodzenia siostry Margarity zostały spalone przez Niemców z obawy przed partyzantami, gdyż zabudowania były położone w pobliżu wielkiego lasu.

Po zakończeniu wojny wszyscy mieszkańcy, a więc i rodzina siostry Margarity powróciła do swej wioski. Rozpoczęto odbudowywanie spalonych domów.

W roku 1943/44 s. Margarita rozpoczęła szkołę podstawową, którą ukończyła w rodzinnej wiosce w 1950/51 r.

Ze względu na to, że rodzice byli uważani przez ówczesne władze PRL-u za ludzi zamożnych, s. Margarita nie została przyjęta do szkoły średniej. Przez jeden rok pozostawała w domu, pomagając rodzicom w pracach gospodarczych. Cały czas tęskniła za dalszą nauką.

W następnym roku 1952/53 jej starsza siostra Zofia, pracująca w Krakowie w charakterze pomocy domowej, zdecydowała się pomóc rodzicom, biorąc s. Margaritę do siebie. Po zdaniu egzaminu wstępnego s. Margarita została przyjęta do Technikum Statystycznego Głównego Urzędu

Statystycznego, które mieściło się w Krakowie przy ul. Kapucyńskiej 2. Nauka nie sprawiała s. Margaricie trudności i w 1956 roku uzyskała świadectwo dojrzałości z bardzo dobrym wynikiem. Po maturze s. Margarita pracowała dwa lata jako księgowa w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej – Zarząd Ochrony i Kwarantanny Roślin w Krakowie. W tym czasie odprawiła pierwsze trzydniowe rekolekcje zamknięte w klasztorze Sióstr Karmelitanek w Czernej. Podczas tych rekolekcji dojrzało jej powołanie zakonne, o którym marzyła od szkoły podstawowej.

Wybór zakonu związany był z następnym dniem skupienia w Czernej. W powrotnej drodze z tego dnia skupienia spotkała w pociągu grupę dziewcząt, które już studiowały w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym prowadzonym przez Siostry Urszulanki. Za zgodą dyrektora s. Teresy Ledóchowskiej, s. Margarita została przyjęta do MWIK, ale studiowała w nim zaledwie trzy miesiące, gdyż Pan Bóg dał jej poznać, że w tym zakonie jest jej miejsce.

Dnia 25 maja 1958 roku wstąpiła więc do zakonu Sióstr Urszulanek UR. Pierwszą profesję zakonną złożyła 3 maja 1961 roku w Pokrzywnie i od września tego roku rozpoczęła studia w MWIK, które ukończyła w 1964 roku z wynikiem celującym.

Po ukończeniu MWIK pracowała w Lublinie jako katechetka na pełnym etacie. Po złożeniu profesji wieczystej w 1966 roku w Lublinie została skierowana przez władze zakonne na studia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, na Wydziale Filozofii Praktycznej. Podczas studiów prowadziła kilka godzin katechezy w tym samym punkcie katechetycznym przy KUL, w którym pracowała przed studiami. Egzamin magisterski złożyła w 1971 roku i po jego złożeniu dalej pracowała jako katechetka na pełnym etacie w tym samym miejscu.

Po czterech latach tej pracy została skierowana na studia doktoranckie w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, które podjęła, nie przerywając pracy katechetycznej.

Ze względu na to, że s. Margarita w 1971 r. została zaproszona do współpracy w Katechetycznym Zespole Redakcyjnym, którym kierował o. prof. dr hab. J. Charytański SJ, podjęła studia doktorskie właśnie pod kierunkiem ojca profesora J. Charytańskiego SJ. Ponieważ miała ona magisterium z filozofii, więc musiała zdać egzamin *ex universa* z teologii, co po studiach w MWIK nie sprawiło jej większych trudności.

Od roku 1975 pracowała w MWIK jako wykładowca katechetyki formalnej. Doktorat obroniła w lutym 1983 roku w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Oprócz zajęć w MWIK s. Margarita prowadziła wykłady z katechetyki w różnych instytucjach:

od 1982-1995 w Kolegium Ojców Dominikanów w Krakowie;

od 1989-2005 w Wyższym Seminarium Ojców Karmelitów w Krakowie;

1989-1992 w Wyższym Seminarium Ojców Franciszkanów w Krakowie;

1992-2000 w Wyższym Seminarium Ojców Kapucynów w Krakowie;

1997-2001 w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie;

1992/93 w Kolegium Katechetycznym w Sandomierzu;

Od 1992 roku do chwili obecnej pracuje w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie.

S. Margarita wypromowała około 125 magistrów, była promotorem ponad 100 prac licencjackich i wypromowała 3 doktorów oraz napisała 3 recenzje doktorskie.

W Katechetycznym Zespole Redakcyjnym działającym pod kierunkiem o. prof. dr hab. J. Charytańskiego SJ pracowała od 1971 do 1992 roku, a w Zespole prowadzonym przez o. prof. dr hab. W. Kubika SJ w latach 1993-1995 oraz 2002-2004.

S. Margarita tytuł doktora habilitowanego z teologii zdobyła w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie dnia 26 kwietnia 1999 roku na podstawie książki pod tytułem *Intelektualna i duchowa formacja osobowości katechetek w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie*, Kraków 1998. Była też współautorką dwóch innych pozycji książkowych: J. Charytański SJ, Czesława Margarita Sondej OSU, *Kim jestem jako człowiek i chrześcijanin. Rozważania w oparciu o Katechizm Kościoła Katolickiego*, Kraków 2006 oraz Czesława Margarita Sondej OSU, Beata Wawrzekiewicz, *Modlitwa dzieci i młodzieży na poszczególnych etapach edukacji*, Kraków 2006. Jest też autorką kilkunastu artykułów z zakresu katechetyki. W badaniach naukowych skupia się na elementach antropologicznych katechezy, osobowości i formacji katechetów.

Tytuł profesora „Ignatianum” uzyskała w lutym 2000 roku. Ojciec Prowincjał Adam Żak SJ, wręczając jej ten dyplom, powiedział, że jest pierwszą osobą z poza Towarzystwa Jezusowego, która go uzyskała.

S. Margarita pełniła również różne funkcje:

Od 1985-1991 była przełożoną Domu Urszulanek w Krakowie.

W tym samym czasie 1986-1991 była członkiem Archidiecezjalnej Rady Duszpasterskiej z nominacji J. Em. Ks. Kard. Franciszka Macharskiego.

Od 1991-2001 była dyrektorem MWIK z nominacji J. Em. Ks. Kard. Franciszka Macharskiego.

W latach 1993-1996 była członkiem Komisji do spraw wychowania przy Konsulcie Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych.

Od 1996 r. do chwili obecnej jest członkiem Komisji Życia Zakonnego przy Konsulcie Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych.

W latach 1993-1998 była członkiem Zarządu Sekcji Wykładowców Katechetyki i Pedagogiki.

W latach 1994-1999 była członkiem Archidiecezjalnej Komisji ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego.

W latach 1998-2001 była członkiem Międzywojewódzkiej Komisji do Spraw Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli w Krakowie.

Organizowała katechetyczne sympozja w MWIK w Krakowie w latach 1991-2001.

Wygłaszała również referaty z zakresu katechetyki w różnych miejscowościach, a mianowicie w Szczecinie, w Częstochowie, w Krakowie, w Zielonej Górze, w Paradyżu, w Rokitnem, w Głogowie, w Gorzowie, w Rzeszowie, w Miejscu Piastowym, w Pniewach i w Warszawie (na spotkaniu wykładowców katechetyki i pedagogiki oraz dla Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Częstochowie i w Warszawie).

Miała również wystąpienia w kilku miastach w Słowacji: w Nitrze, w Koszycach, w Pleszewie i w Bańskiej Bystrzycy. Dwukrotnie prowadziła kursy dla katechetek urszulańskich w Słowacji oraz dla katechetów świeckich.

Od 1996 roku bierze czynny udział w szkoleniu nowomianowanych sióstr przełożnych lokalnych (w ciągu jednego roku przez takie szkolenie przechodzi około 200 sióstr). Szkolenia te organizowane są przez Komisję Życia Zakonnego przy Konsulcie Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych. Brała też udział w takim szkoleniu młodych sióstr przełożonych na Ukrainie.

Od wielu lat służy pomocą jako kierownik duchowny w rekolekcjach ignacjańskich przeprowadzanych w Domu Rekolekcyjnym Księży Jezuitów w Czechowicach Dziedzicach.

W ostatnich latach prowadzi spotkania dla starszych sióstr w różnych zgromadzeniach zakonnych. Spotkania te cieszą się dużym uznaniem ze strony sióstr przełożonych i samych uczestniczek.

Przeprowadziła także 2-dniowe spotkania w Zgromadzeniu Służebnic Ducha Świętego w Raciborzu (2 razy), u Sióstr Urszulanek UR w Częstochowie, u Sióstr Klarysek w Słupsku, u Sióstr Karmelitanek od Dzieciątka Jezus w Łodzi oraz jednodniowe spotkanie u Sióstr Sercanek w Krakowie dla dwóch różnych grup.

Wszystko to świadczy o dużej aktywności s. Margarity, szerokich zainteresowaniach i wrażliwości na drugiego człowieka, a także o umiłowaniu Kościoła i pragnieniu by „być” z Kościołem. Jej zaangażowanie i praca na rzecz katechezy budzi podziw i uznanie.

- il. 1. Ojciec Święty Jan Paweł II w rozmowie z s. Margaritą Sondej OSU. Biblioteka Watykańska, Rzym, 14 XII 2000.
- il. 2. Ks. kard. Stanisław Dziwisz w rozmowie z s. Margaritą Sondej OSU. Kraków, ul. Franciszkańska 3, 7 III 2006.

Część I

CHRYSTUS
JAKO WYCHOWACA

Bp Antoni Długosz

*Katecheza
drogą do Boga*
Kraków 2011

Jan Paweł II prorokiem naszych czasów

Pontyfikat Jana Pawła II przebiegał w niełatwych dla Kościoła i świata czasach. W swym testamencie zapisał On:

Z wyroków Opatrzności dane mi było żyć w trudnym stuleciu, które odchodzi do przeszłości... W dniu 13 maja 1981 roku... Opatrzność Boża w sposób cudowny ocaliła mnie od śmierci¹.

Opatrzność Boża pozwoliła mu też podołać wszystkim obowiązkom, sprostać wszystkim wyzwaniom świata i odcisnąć na nim niezatarte piętno, przemienić jego oblicze. Podczas pontyfikatu Jana Pawła II doszło do wielu doniosłych przemian. Jego wpływ na dzieje świata jest ogromny. W znacznym stopniu przyczynił się do obalenia komunizmu, rozwoju demokracji i zjednoczenia Europy. Doprowadził on do przełamania impasu w stosunkach katolicko-żydowskich. Zawsze niezmiennie stał na straży poszanowania godności ludzkiej².

Powodowany troską o wszystkie Kościoły i miłością obejmującą całą ludzkość, Jan Paweł II niestrudzenie pełnił posługę Piotrową w duchu

¹ Jan Paweł II, *Testament*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 26(2005) nr 5(273) s. 16.

² T. Borutka, *Znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla Kościoła i świata*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, red. S. Jasioneck, Częstochowa 2009, s. 429.

misyjnym, poświęcając jej całe swe siły. Odbił 108 apostolskich podróży zagranicznych, odwiedził 135 krajów. Stawał się głosem pozbawionych głosu i obrońcą najsłabszych oraz pokrzywdzonych. Demaskował niesprawiedliwe konflikty wojenne, promował inicjatywy pokojowe i nawoływał do braterstwa między narodami. Szczerze kochał ludzi, zachowywał do nich szacunek i miał dla nich czas. Dzięki niemu autorytet Kościoła stał się znacznie większy³.

Jako *sacerdos Magnus* pełnił posługę liturgiczną w diecezji rzymskiej i na całym świecie. W przykładowy sposób pogłębiał życie liturgiczne i duchowość oraz modlitwę kontemplacyjną, szczególnie adorację eucharystyczną i różaniec. Sprawował sakramenty święte. Szczególną rolę przypisywał Eucharystii. Przeniknięty duchem miłości, wyjątkową troską otaczał ludzi młodych. Zainicjował Światowe Dni Młodzieży, które gromadziły i nadal gromadzą miliony młodych ludzi z różnych części świata⁴. Pozostawił niezwykle świadectwo pobożności, świętości życia i powszechnego ojcostwa, co najbardziej wzruszająco uwidoczniło się w ostatnim okresie jego życia, gdy z pogodą ducha, ufnie zawierając się Ojcu, stanął w obliczu choroby i gdy powoli umierał, bezpośrednio i w przejrzysty sposób przybliżając tajemnicę śmierci i zmartwychwstania.

Często wynosił wiernych do chwały ołtarza, by ukazać światu przykłady współczesnej świętości. Doskonale rozumiał, że fenomen świętości ma szczególną wartość dla Kościoła i wiedział dobrze, że jego świętość objawia się w świętości jego członków, będącej znakiem wyjątkowo wymownym i czytelnym dla współczesnego człowieka⁵. Strzegąc depozytu wiary, z mądrością i odwagą szerzył naukę katolicką i zdecydowanie przeciwstawiał się tendencjom sprzecznym z doktryną i tradycją Kościoła. Jego nauczanie doktrynalne było niezmiernie bogate. Opublikował aż czternaście encyklik, które można podzielić na kilka grup, według ich tematyki⁶. Oprócz encyklik Jan Paweł II ogłosił piętnaście adhortacji, czterdzieści pięć listów apostolskich, jedenaście konstytucji apostolskich

³ Tamże, s. 433.

⁴ Tamże, s. 430.

⁵ B. Turek, *Polscy kanonizowani i beatyfikowani przez Ojca Świętego*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 24(2003) nr 9(256), s. 30.

⁶ J. Ratzinger, *Czternaście encyklik Jana Pawła II*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 24(2003) nr 9(256), s. 22.

oraz liczne katechezy wygłaszane podczas audiencji generalnych. Pozostawił liczne przemówienia przedkładane we wszystkich zakątkach świata. Nadto, promulgował Katechizm Kościoła Katolickiego i Kodeks Prawa Kanonicznego oraz opublikował kilkanaście książek.

Chrystus Odkupiciel człowieka

Jedną z najpiękniejszych encyklik Jana Pawła II jest jego pierwsza encyklika *Redemptor hominis* (1979). Chrystus jest „Pierworodnym wobec każdego stworzenia” (Kol 1, 15). Wszyscy, którzy są powołani do zbawienia, zostali wybrani w Chrystusie jeszcze przed założeniem świata (por. Ef 1, 4). Dla Jana Pawła II, podobnie jak dla św. Pawła, Chrystus „jest przed wszystkim i wszystko ma w Nim istnienie” (Kol 1, 17). Świat stworzony w Chrystusie, odwiecznym Synu, już od samego początku niesie w sobie powołanie i obietnicę predestynacji w Chrystusie⁷. Poprzez Wcielenie Bóg w sposób definitywny dał ludzkości udział w swoim życiu, tak jak to zamierzył na początku⁸.

Papież uczy o całkowitej wyjątkowości Chrystusa jako Osoby Boskiej, która posiada dwie integralne natury: Boską i ludzką. W swoich katechezach o wierze Jan Paweł II podkreśla historyczną rolę Soboru Chalcedońskiego, który bardzo przejrzyście zdefiniował takie pojęcia jak: „osoba” i „hipostaza”⁹.

Choć Papież głosi bardzo chrystologiczną teologię, to twierdzi jednocześnie, że sam Chrystus nie jest chrystocentryczny. Wręcz przeciwnie, całe życie Chrystusa ciąży ku Ojcu. Chrystus w swojej boskości pochodzi od Ojca i jest nade wszystko Synem. Jego istnienie osobowe ma charakter synostwa; Jego wcieloné życie odtwarza taką relację. Jezus pozostaje absolutnie wierny misji zleconej przez Ojca. Jego pokarmem jest czynić wolę Ojca, który Go posłał (por. J 4, 34)¹⁰.

⁷ Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela. Katechezy o wierze*, Watykan 1987, s. 302.

⁸ RH 1.

⁹ Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela. Katechezy o wierze*, Watykan 1989, s. 372-373.

¹⁰ Tamże, s. 198.

Jan Paweł II uważa za swój obowiązek kierowanie spojrzenia Kościoła i świata ku Chrystusowi Panu, Odkupicielowi rodzaju ludzkiego. Pierwsza encyklika *Redemptor hominis* (1979), może być uznana za programowy dokument całego jego pontyfikatu. Ma charakter głównie chrystologiczny, porusza wiele tematów, które znajdują rozszerzenie w kolejnych dokumentach i ukazuje, w jaki sposób omawiane zagadnienia wiążą się z centralną prawdą o ludzkiej godności, wypływającej z daru stworzenia i odkupienia. Czyny Jezusa, zwłaszcza Jego męka i śmierć na krzyżu, „są żywym objawieniem Jego miłości do Ojca i do ludzi”¹¹.

Powołując się na Vaticanum II, Papież wyodrębnia trzy aspekty misji Chrystusa. Syn Boży jest prorokiem, kapłanem i królem (por. KL 119-135). Jako prorok objawia to, co człowiek winien wiedzieć przez wzgląd na swoje zbawienie. Jako kapłan pośredniczy między Bogiem a stworzeniem, dokonując aktu pojednania. Jako król inauguruje panowanie królestwa Bożego i rządzi nim, tworząc jednocześnie z Ludu Bożego organiczną i zorganizowaną społeczność¹².

Chrystologia Jana Pawła II ma charakter dynamiczny. Unika on statycznego esencjalizmu, który mógłby oddzielać konstytucję Chrystusa od Jego dzieła. Podkreśla natomiast jedność między Stwórczym Logosem a Wcielonym Słowem. Papież pozostaje absolutnie wierny dziedzictwu biblijnemu i dogmatycznemu, które przedstawia w swym nauczaniu w sposób wyrazisty i przystępny na płaszczyźnie duszpasterskiej. Jego zainteresowania koncentrują się na dziele Chrystusa, Odkupiciela całego świata. Ze szczególnym ożywieniem naucza o Chrystusie jako tym, który objawia miłosierdzie Ojca¹³.

Miłosierny jest Pan i łaskawy

Miłosierdzie zawsze zajmowało w nauczaniu i całym życiu Kościoła miejsce szczególne. W encyklice *Dives in misericordia*, która jest najpiękniejszym i najpełniejszym rozwinięciem prawdy o Bogu Miłosiernym, Jan Paweł II często używa zwrotu „miłosierna miłość”. W tym znaczeniu

¹¹ VS 20.

¹² Por. VS 2; PDV 13; Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela. Katechezy o wierze*, Watykan 1989, s. 125 i 287.

¹³ A. Dulles, *Blask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawła II*, Kraków 2005, s. 79.

miłosierdzie występuje jako jeden z przejawów miłości Boga skierowanej do człowieka. W pojęciu miłości miłosiernej kryje się bardzo bogata treść. Miłość jest łaskawa i cierpliwa. Jest ona równocześnie miłością przebaczącą, potężniejszą niż grzech¹⁴.

Jan Paweł II podkreśla prawo każdego człowieka do najbardziej osobistego spotkania z Chrystusem, który mówi przez posługę szafarza sakramentu pojednania „odpuszczają ci się twoje grzechy, idź, a od tej chwili już nie grzesz”¹⁵. Sakrament pokuty jest lekarstwem dla człowieka, który pragnie osobiście i konkretnie doświadczyć Bożego Miłosierdzia. Chrystus to Boże Miłosierdzie, które ustawicznie rozgrzesza człowieka.

Prawdziwe poznanie Boga Miłosierdzia jest stałym i niewyczerpalnym źródłem nawrócenia, nie tylko jako doraźnego aktu wewnętrznego, ale stałego usposobienia, jako stanu duszy¹⁶.

W określeniu Bożego Miłosierdzia dużą rolę odegrała mistyczka – św. siostra Faustyna Kowalska, która w swoim *Dzienniczku* rozwinęła ideę nabożeństwa do Bożego Miłosierdzia.

Można postawić tezę, że św. Faustyna i Jan Paweł II, są w swoistej korelacji propagatorami kultu Bożego Miłosierdzia. To, co św. Faustyna rozpoczęła, Jan Paweł II dokończył. Papież zawierzył cały świat Bożemu Miłosierdziu, pomny na słowa Jezusa zawarte w *Dzienniczku* siostry Faustyny, że „nie zazna ludzkość spokoju, dopóki nie zwróci się do źródła Miłosierdzia Mojego”. Marzeniem Papieża było, co zresztą już się spełniło, aby wspaniała bazylika Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach, z cudownym obrazem Jezusa Miłosiernego, stała się światowym centrum kultu Bożego Miłosierdzia.

Maryjny Papież

Jan Paweł II znany był ze swej głębokiej czci do Matki Najświętszej. Pobożność ta zrodziła się w nim już w okresie wczesnej młodości, kiedy nawiedzał Kalwarię Zebrzydowską. Po wyniesieniu do godności

¹⁴ K. Kasperkiewicz, *Pojęcie miłosierdzia w encyklice „Dives in misericordia”. Tekst i komentarz*, Kraków 1981, s. 66.

¹⁵ RH 20.

¹⁶ DiM 13.

biskupiej, umieścił na swoim herbie słowa „Totus tuus” – „cały Twój”. Papież wyjaśnia w swej książce *Dar i Tajemnica*, że owo motto jest skrótem formuły zawierzenia, pochodzącej z pism św. Ludwika Marii Grignion de Montfort: „Totus tuus ego sum et omnia mea Tua sunt. Accipio Te in mea omnia. Praebe mihi cor Tuum, Maria” (Cały jestem Twój i wszystko, co posiadam jest Twoje. Przyjmuję Cię we wszystkim, co moje. Daj mi swoje serce, o Maryjo)¹⁷.

W 65. rocznicę pierwszych objawień maryjnych w Fatimie, Jan Paweł II odbył pielgrzymkę tamże, w celu podziękowania Matce Bożej za cudowne ocalenie życia po zamachu, który zdarzył się na placu św. Piotra w dniu 13 maja 1981 roku. Większość jego listów oraz encyklik w końcowej swej części (prośba o wstawiennictwo Błogosławionej Dziewicy), a jedna encyklika „*Redemptoris Mater*” w całości została poświęcona Maryi. Papież sygnalizuje, że nie można mówić o konkurencji między pobożnością maryjną a nabożeństwem do Chrystusa, gdyż osobę i dzieło Maryi można zrozumieć właściwie tylko w świetle Chrystusa, ku któremu skierowane było całe życie Maryi i od którego otrzymała ona wielkość oraz chwałę. „Tylko w tajemnicy Chrystusa wyjaśnia się w pełni Jej własna tajemnica”¹⁸.

Sam tytuł encykliki *Redemptoris Mater* dowodzi, że Jan Paweł II za fundamentalne źródło godności Maryi, uważa Jej rolę jako Matki Syna Bożego.

Maryja – twierdzi Papież – jest „łaski pełna”, ponieważ Wcielenie Słowa, zjednoczenie osobowe Boga Syna z naturą ludzką, z człowieczeństwem, w Niej właśnie się urzeczywistnia i dokonuje... Dzięki zaś temu darowi szczególnej łaski góruje wielce nad wszystkimi innymi stworzeniami zarówno ziemskimi, jak niebieskimi¹⁹.

Papież bardzo często wspominał o bliskiej więzi Maryi z Jej Synem w całym dziele Odkupienia. Więź ta – nauczał – w żadnej mierze nie zaprzecza konieczności i wystarczalności Chrystusowej misji, w której Maryja uczestniczyła w sposób jedyny i niepowtarzalny. „Zjednoczona

¹⁷ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Kraków 1996, s. 30.

¹⁸ RM 4.

¹⁹ RM 9.

z Chrystusem i Jemu poddana, Maryja współdziałała z Nim, aby uzyskać łaskę zbawienia dla całej ludzkości²⁰.

Szczególnie umiłowaną modlitwą Papieża była modlitwa różańcowa. Różaniec towarzyszył mu w chwilach radości i doświadczenia. Dzięki niemu zawsze doznawał otuchy – jak pisał w liście apostolskim o modlitwie różańcowej *Rosarium Virginis Mariae*, ogłoszonym w dniu 16 października 2002 roku. Dokumentem tym Jan Paweł II ustanowił Rok Różańca. Uzupełnił w nim również dotychczasowy schemat piętnastu tajemnic różańcowych o kolejne pięć, nazwanych tajemnicami światła, a odnoszących się do publicznej działalności Jezusa. Zachęcając do odmawiania różańca, Papież, który codziennie odmawiał różaniec i obdarowywał nim uczestników prywatnych audiencji, zwracał uwagę na to, że jest on „kontemplowaniem z Maryją oblicza Chrystusa”.

Papież usilnie podkreśla, że Maryja, aktywnie zgadzając się na wypełnienie woli Bożej, jest wzorem i typem Kościoła oraz wszystkich wierzących, a zwłaszcza kobiet. Zanim Chrystus przyszedł na świat, Maryja była Gwiazdą zaranną (*Stella matutina*), poprzedziła bowiem wschód Słońca sprawiedliwości²¹. Odkąd została wzięta do nieba, nie przestaje być Gwiazdą morza (*Maris Stella*) dla tych, którzy walczą pośród przeciwności i niepewności ziemskiego życia²². Maryja zasiadająca w chwale niebieskiej u boku Syna, ożywia nadzieję, że może się stać dla swoich czcicieli Bramą niebios (*Porta coeli*)²³.

²⁰ Jan Paweł II, *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Maryja*, Kraków–Ząbki 1999, s. 133.

²¹ RM 3.

²² RM 6.

²³ RM 51.